

SZÁMADÁS

Dobos László: *Hólepedő*, Madách Könyvkiadó, Pozsony, 1979

Dobos László hosszú elbeszélésnek is mondható (kis)regénye egyetlen kinagyított pillanat, a hozzá vezető előzményekkel elmélyített leírása; mégpedig zaklatott, a folyamatosságból kimozdított idő- és térelemek átfedéseit alkalmazó leírása. A prózáírás gyakorlatának formai megoldottsága hatja át a könyvet, ezért tekinthető egy sokat tudó és azt jól tudó író munkájának. És éppen ezért válnak mögöttes tartalmi, sor- és szóközi jelentései meggyőzőkké, érdekesítőkké. Így egyáltalán nem paradoxon, hogy az egyetlen pillanat leírására összpontosító regény jelentésszintjei több réteget alkotnak, a magánélet magatartás- és gesztusbírálatától a történelemnek sajátos nézőpontból való értelmezéséig ragadják meg az életet és a világot.

A *Hólepedő*nek egyetlen hőse van, fiatal biológia-tanárnő, egy-két lépéssel még a harmincadikon innen, csinos — Csinoskának becézik — lány, sok megfogalmazatlan (talán meg sem fogalmazható) izgalommal és feszültséggel, sokszor bizonytalanságról árulkodó kereséssel, akitől az ábrándozás és képzelgés sem idegen, de aki mindig úgy tesz, mintha célja volna, hiszen a céltalanság, az útcél nélküli autózás is célba vevő, még ha balesetbe fordul, akkor is. A baleset mindenkor a véletlen műve, így tudjuk, és így véljük. Így védekezünk a balesetveszély ellen, holott azt is tudhatnánk, a véletlen is kiszámítható, tervezhető és irányítható. A nagy számok törvényesítik is. A fiatal tanárnő nem a véletlennel való kacérkodás szándékával ül a volán mellett és kedveli a száguldást, a céltalan autózást, inkább menekül valamitől, be nem teljesült vágyaitól, a nyomasztó családi (szülői) szeretettől, a rokonoktól, a munkatársaktól, a magánélet csődjének egyre veszedelmesebben megmutatkozó bizonyosságától. Az a látszólagos könnyedség és zavartalanság, ahogyan az élet kérdéseire válaszol, ahogyan dönt, vagy ahogyan a döntéseket megkerüli, ahogyan szövirágokkal válaszol konkrét kérdésekre, csak a látszólagos biztonság jelei, voltaképpen kéreg, ami alatt egy elbizonytalanodott, fuldokló, kiútra nem lelő ember küszködik. Ennek a belső küzdelemnek, ennek a láthatatlan kórnak tárgyiasult alakja a *Hólepedő*.

A regény fiatal lányhősének az életében semmi kivételes, semmi különös nem történik; megjárja és végigéli a maga életét, amelynek egyetlen jellemzője, hogy még számtalan hasonló élet van, melyekben csak a nevek különböznek, az összeadás és a kivonás eredménye azonos. Dobos László nem is kísérelte meg sarkosítani (különösíteni) ezt a sorsot, legfeljebb a lány feszültségeit, sőt önvédelmét fokozta némileg szokatlanná. De távol áll tőle az általánosítás szándéka is. Ha általánosítana, a fiatal tanárnő élete legfeljebb konstrukció lenne (és statisztika), nem magánélet. Azt hi-

teti el az olvasójával, hogy hősnőjének az élete nem a hozzá hasonlókéval azonos, hanem olyan mértékben egyéni, ahogyan — miként a regényben is mondja — egyetlen pillanat sem ismétlődik. A regény ezért van étellel teli, ezért tud benne a tanár nő a saját lábán járni.

De miféle egyéni élet a tanár nő magánélete? Az egyéni élet magánügynek látszik, (külön)békéjével és (külön)lázadásaival együtt. A magánügyek pedig könnyen beilleszthetők, mert érintetlenül hagyják a megliatározó körülményeket és feltételeket, mert eleve adottaknak vélik azokat. Az ilyen magánüggyé értelmezett egyéni élet, amilyen a *Hólepedő* hőséé is, minden visszásságával és gondjával, látszólag eltéríthetetlenül hald logikusnak és törvényszerűnek, változhatatlannak tűnő útján mindaddig, amíg egyetlen pillanata, rendszerint válságot előidéző vagy abból fakadó — gyakran véletlen — fordulata váratlanul fel nem mutatja, hogy ami logikusnak és törvényszerűnek tűnt benne, valójában logikátlan és törvényt bontó, ami változhatatlanul szilárdnak látszott, problematikus és könnyen zúzható porrá. Más szóval, ezek az egész életté növesztett pillanatok, válságos fordulatok mutatják meg az egyéni élet igaz arcát. Ezek nélkül sohasem derülhetne ki, hogy a számtalanhoz hasonlóban van, lehetséges valami, ami értékessé teszi, ha a halál árán, akkor is. A *Hólepedő* hőse is akkor gondolja végig az életét, amikor szinte nem is él már, amikor az autós baleset után, súlyos sérülésekkel kerül a kórházi hó(fehér) lepedőre. Mert az életnek az ilyen válságos pillanatai és fordulatai — ha látszólag a véletlenül múlnak is, mint Dobos László regényében — emlékezésre készítetnek, szembesítenek, minthogy éppen a változtathatatlanak látszott út szakad meg és vész homályba, a beilleszkedtettség megszokásainak vékony sávja szélesedik ingoványos bizonytalanba. A múlttal való szembesülés pillanata a kétes és kilátástalan jövő árnyékában. Ez a *Hólepedő* nézőpontja és felépítésének elve is.

Nem Dobos László fedezte fel az ilyen pillanatoknak a prózai gondolkodást és az elbeszélő fonalat vezető jellegét, de hibátlanul alkalmazta. A regény hibátlan felépítése viszont azt eredményezte, hogy a pusztán véletlen — a közúti baleset — logikus és erősen motivált következménnyé lépett elő. A szigorúan követett regénystruktúra nélkül erre aligha kerülhetett volna sor. A történet, a tanár nő életének fejezetei és részletei megmaradtak volna partikuláris mindennapiságukban.

A véletlen átalakulása következménnyé ugyanis azt eredményezte, hogy minden, ami a regényben történik, a véletlen fordulat előzménye valójában. Ha nem így lenne, akkor a regényhős egyszerű riport- vagy éppen séggel baleseti jegyzőkönyv szenvedő alanya maradt volna. Dobos László regényének szigorú felépítésével a véletlent mint véletlent szüntette meg, eltörölte a lényegét, és ezzel együtt a regényhős életének fontos és kevésbé fontos állomásait, a szerelmeket és a csalódásokat, a sikertelenségeket és a csődöket, az emlékeket és az ábrándokat kiemelte a partikuláris meg-

történés szintelenségéből, vagyis minden történet is történetrészlet mögé odavetítette a mögöttes, a másodlagos jelentést is. Így valójában egy semmiben sem különböző életet a baleset visszajelző fényében a balesetre — a véletlen fordulatra — való előkészület elkerülhetetlen jeleként határozott meg.

Dobos László ebben találta meg a *Hólepedő* témájának regénybeli megoldását, és éppen ezért pszichologizál oly keveset. A hasonlóan felépített regények ugyanis az ún. belső életet kívánják tetten érni az ilyen véletlen fordulatok leírásakor, ezért aztán nyakig merülnek a lelki élet, a sérülések, (prózában) oly megfoghatatlan „lírai” hangulatok leírásába. Dobos László mindvégig történetet mond, semmit sem kommentál, egy élet tény- és adathalmazából válogat. Így kerül el a lélektani mellébeszélésnek a mai regényben oly jelenvaló buktatóit.

De annál meggyőzőbben közölheti, hogy a száguldozó, a kötődni seho-va sem képes, a bizonytalanságba és homályba menekvő biológia-tanár nő számára a baleset végül is megváltás lesz. Nem büntetés, nem a sors beteljesülése, hanem kiút. Lehetőség a nagyon elhasznált mindennapiságból, a túlságosan is jól ismert, kiszámított lehetőségekből a reménnyel biztató ismeretlen felé is odafordulni. Hogy a kórházi ágyon, a gipszteknő rabságában, mozdulatlan testtel ez már nem lehetőség? A kérdésre a regény sem válaszol, nincs is mit válaszolnia. A visszafelé olvasást kínálja fel válaszáds helyett. A regénytől aligha várható el más.

Annál is inkább, hiszen Dobos László tanárnőjében nincs semmi hősie. Ő egyszerűen egy átmeneti időszaknak a produktuma, amikor a régi értékek, a közösségi és erkölcsi normák még tartják magukat, de mind többeket vetnek ki magukból, és ezek számára még nem alakult ki egy új értékrendszer és -hierarchia, amelyben otthonra — és önmagukra — találhatnának. A széttöredezettség jellemzi tehát a *Hólepedő* hőseit, és ez jellemzi a regény nyelvi elrendezettségét is. Dobos László nem első személyben írta meg a regényt, inkább a tartózkodó harmadik személyű közlésformát választotta, s csak időnként engedti megszólalni a hőst, amiből a regény világának idegessége, szaggatottsága következik. Hiányzik belőle azonban a nyelvi feszegetés és elmozdíthatatlanság, ami annak lehet a következménye, hogy a szaggatott stílust elég gyakran igyekeznek elsímítani lírainak vélt, holott nemegyszer banális — pontosabban: bakfisérzelmi — felhangok. Hogy mit ront és ront-e ez egyáltalán a regény hitelén, nyilván majd csak később derül ki.

BÁNYAI János